

NA ŽUTOJ CESTI PREMA OZU

Estradizacija hrvatskoga kazališta posljedica je bezglavog društvenog srljanja u konzumističko društvo i ostaje nam jedino čekati dok se hrvatsko kazalište ne izbori za društveni okvir u kojem će biti u stanju naći svoje mjesto na estradnoj cesti pokrivenoj žutilom medijom, kojom danas svi zajedno veselo koračamo na putu u potrošački Oz...

Kad se spomene estradizacija hrvatskoga glumišta svi odmah pomisle na nacionalnu estradnu zvijezdu koju ćemo uskoro u kazalištu s respektabilnim epitetima *hrvatsko* i *nacionalno* gledati u ključnoj ženskoj ulozi hrvatskoga dramskog repertoara, kao barunicu Castelli, a koja je na toj pozornici već *doma* zahvaljujući prethodnom projektu *Karolina Riječka*.

Nije, međutim, Severina pravi problem hrvatskoga glumišta, a još manje uzrok prodora estrade, koju bismo tek s puno mašte mogli zvati *popkulturom*, na domaće kazališne scene. Severina utjelovljena u barunicu Castelli na nacionalnoj pozornici puka je posljedica onoga što se događa u tranzicijskom društvu potpuno pogubljenih estetskih i etičkih kriterija: kultura, u socijalizmu nominalno zaštićena i Ustavom zajamčena kao *društvena potreba radnika* – pod uvjetom da ne *talasa* – u surovim tranzicijskim uvjetima počela je gubiti dah u utrci za preživljavanjem.

Paradoksalno, ma koliko mi pridjev "estradno" koristili u pejorativnom smislu, on izvorno, u francuskom, znači uzvišenje, podij, zapravo – pozornica! Klaić precizno definira: "u širem smislu estradom se zovu male forme umjetnosti, koncertno-kazališne prirode."

Međutim, estrada u francuskom, čak je to njezino temeljno značenje, jest cesta, a ta mi se riječ čini puno bliža za definiciju onoga što se događa u Hrvatskoj: cijela priča o ovom društvu i kulturi našla se na cesti za koju nitko nije svjestan gdje zapravo vodi, a pogotovo nismo spremni vidjeti gdje završava.

Estradna zvijezda kao barunica Castelli, činjenica koju mnogi smatraju upravo bogohulnom, logična je, dakle, posljedica izravnog i nemilosrdnog ulaska stranog kapitala u društvo naviklo na život državno upravljane

ekonomije. Rasprodaja svega što može donositi dobit onima koji imaju novca, a to su najčešće multinacionalne kompanije, na velika je vrata u nenaviklu sredinu uvela pojam kapitalističkog tržišta na kojem postoji samo jedno pravilo – profit.

Međutim, jedno od rijetkih područja ljudskog djelovanja u Hrvatskoj koje ni do danas nisu dotaknuli kapitalizam i tržišna pravila jesu kazališta, ona i dalje egzistiraju u nepromijenjenim uvjetima socijalističkog samoupravljanja, izravno naslijeđenima iz austrougarske državne organizacije, u kojima se iz državne kase izdvaja velik novac, a da se nitko ne pita kako se on troši. U novim društvenim uvjetima, međutim, tako organizirana kazališta našla su se u čudu, slično onom koje se dogodilo dinosaurima po dolasku ledenog doba.

Mediji promoviraju estradu

Ključni problem u sve prepletenijem odnosu estrade i kazališta i sve većoj društvenoj dominaciji estrade danas su – mediji! Isti oni koji su kroz pola stoljeća socijalizma pratili *kulturni rad*, od radnih akcija do nacionalnih kuća, da bi se početkom devedesetih prebacili na slavljenje nacionalne kulture i izvještavali s predsjedničkih rođendana u nacionalnim kućama, pozdravljali pjesničke obljetnice i hvalili predstave koje nitko nije htio gledati, jer su bile od *kulturološkog značaja*, sad su umjesto partije pa potom države dobili novog vlasnika, najčešće neizgovorljivog stranog prezimena, čiji je jedini interes – profit.

Medijska slika u Hrvatskoj na smjeni milenija drastično se promijenila, strane korporacije WAZ i Styria kontroliraju gotovo cijelo medijsko tržište, čime su na

njemu počeli vladati isti kriteriji koji vladaju i u ostatku Istočne, nekad komunističke Europe kojim danas dominiraju te dvije medijske korporacije. Svi mediji u tržišnom pristupu trebaju donositi prihod, ne više biti "glasila radnog naroda", kako su se nekad zvale, jednu je ideologiju, komunističku, zamijenila druga, ideologija profita, a slijedom toga ne postoje nikakve druge obveze, ni etičke ni estetske.

Već prvi potezi Styrije prilikom kupnje najprodavanije hrvatske dnevne novine *Večernjeg lista* sasvim su jasno pokazali namjere: prvo je ukinut kulturni prilog *Večernjaka*. Potez je tada izazvao kakvu-takvu reakciju kulturne javnosti, ali nova uprava na nju nije ni odgovorila. Kad je potkraj 2005. WAZ kroz svog hrvatskog partnera *Europa Press Holding* kupio dnevnik *Slobodnu Dalmaciju* nije bilo teško predvidjeti prvi potez: ukidanje tjeđnog kulturnog priloga *Forum* i dalje smanjivanje broja kulturnih stranica. Ovaj put, međutim, više nije bilo ni reakcije *kulturne javnosti*, ako takva uopće više postoji.

Kultura, jednostavno, u novim pravilima nije više roba koja se prodaje, a time nije ni roba koja bi mogla pomoći prodaji novina. Tako je, prema stranim uzorima, stvorena nova *kultura* (*Big Brotheri*, razne potrage za *talentima*) i nove zvijezde, voditelji, *talenti*, marginalci s pet minuta slave zarađeni zahvaljujući činjenici da su – bez talenta.

Društvo je, dakle, u posljednjih nekoliko godina, nimalo slučajno, estradizirano, nove zvijezde traju koliko rola WC papira u javnom WC-u, i nakon kratke, naizgled zvezdane slave doživljavaju nimalo metaforičnu sudbinu iste te role. Potrošačko društvo treba stalno nove proizvode, kreme za lice i dječju guzu, baš kao i nove zvijezde, sve kraćega roka trajanja.

Kulturne rubrike i programe u medijima zamijenile su rubrike tipa *glamour*, *mozaik*, *život*, *scena*... u kojima nije bitno ŠTO, nego TKO, pa se nacionalna kazališna kuća na naslovnici najutjecajnijeg političkog tjednika može pojaviti samo ako glavne uloge u premijeri imaju djeca ili zetovi poznatih političara. A i to samo ako je kći saborske zastupnice još i obnažila grudi! Samo činjenica da je riječ o dvoje odličnih akademskih glumaca nikad ih ne bi dovela na naslovnicu pa ni na unutarnje strane tjednika, da nisu rodbinski povezani s političarima. Kako sam već jednom napisao, živimo u društvu u kojem nije vijest premijera, nego onaj tko je došao na nju.

Glumice ili glumci koji opstaju u areni isključivo su oni i oni koji su ili voditeljice gledanih televizijskih emisija poput *Big Brothera* ili *Milijunaša* ili starlete TV sapunica.

Austro-Ugarskom na Big Brother

Kazalište, još uvijek ustrojeno po starim pravilima, u takvoj utrci nužno postaje gubitnik koji se apsolutno ne snalazi, osim ako pristaje igrati po pravilima novih *vrijednosti* pa na vlastitu scenu dovede nekoga iz polu-svijeta novih zvijezda kratka roka trajanja. No, takav je postupak kontraindiciran kazališnom sustavu koji još uvijek gotovo u potpunosti počiva na subvencijama iz džepa poreznih obveznika, što ga nužno određuje nekomercijalnim predznakom. Hrvatsko se kazalište tako danas nalazi između Scile gubitka javnog interesa za ono što se u njemu događa i Haribde sve češćeg koketiranja s estradom kako bi ostalo u žiži događanja.

Danas i površnim pregledavanjem medija postaje jasno da je puno više prostora posvećeno, recimo, banalnim dnevnim (ne)dogadajima iz *Big Brother* kuće nego svim kazališnim premijerama koje su se tih dana dogodile – zajedno. Fenomen sapunica i opće estradizacije kazališta u snažnoj je ekspanziji pa najpoznatije i medijski najekspoziranije ženske osobe nisu više Ofelije ili Glorije, nisu to čak ni misice ni modeli pa ni one koje reklamiraju tampone u TV reklamama, kako je to znao biti slučaj još u devedesetima, nove zvijezde su televizijske voditeljice. Katastrofalna dikcija, još gora impostacija glasa i upravo nikakvo iskustvo u voditeljskim poslovima nisu smetnja cijelom nizu novih estradnih zvjezdica da nas s televizije i novinskih stranica zasipaju mudrim izjavama. I najminornija televizijska voditeljica za koju, zajedno s emisijom koju vodi, nikad nismo čuli, dala je više intervjua nego sve profesionalne glumice – zajedno.

Danas razne Bingo djevojke i hostese, sve te zvučne Cucek-Mucek-Šupek-Pupek djevojke, krajnje plitkih talentata, ali dubokih dekoltea, postaju nove medijske zvijezde, o čijem privatnom životu, a i o *talentima*, sve saznamo iz naslova poput "Ne treba mi muškarac da bih postigla orgazam".

U međuvremenu intendanti i ravnatelji s novim se estradnim trendom nose na različite načine koje bismo mogli klasificirati u nekoliko mogućih pristupa. Ta bi klasifikacija izvedena na osnovu konkretnih hrvatskih primjera izgledala ovako:

- Pristajanje na estradizaciju

Oni koji su i sami skloni medijskim manipulacijama rado će se prikloniti novom trendu i tako ostati u središtu pozornosti. Umjesto novih estetskih tendencija, oni će se prikloniti jednostavnijem načinu skretanja pažnje: postavljanjem klasika u kojem će, recimo, barunicu Ca-

PREMIJERE

TEMAT

PORTRET

FESTIVAL

RAZGOVOR

IZ RUKOPISA

IZ POVIJESTI

TEORIJA

MEĐUNARODNA
SCENA

NOVE

KNJIGE

DRAMA

steli igrati estradna zvijezda, predstavljajući se tako, još jednom, modernim i u trendu, kao što su to raznim metamorfozama uspjeli i u prethodnim dekadama svo- ga rada.

- Javno zgražanje nad estradizacijom nacionalnih vrijednosti

Ovaj je pristup primjetan u gradovima gdje su na vla- sti stranke koje danas rado zovemo *desnim centrom*, a pratit će ga i čvršće vezivanje uz vladajuću politiku i *pra- ve vrijednosti*, ma što one bile, čime će ti ravnatelj, isti- na, zaslužiti manju medijsku pažnju, ali i još jedan ra- vnateljski mandat.

- Potpuno nesnalazjenje u novim okolnostima

U neizvjesnim vremenima ponekad je najbolje ništa ne mijenjati pa će repertoari ovako vođenih kazališta bi- ti identični onima u mandatima duhovnih prethodnika trenutačnih ravnatelja, isti kao i pedesetih ili devedese- tih – dakle, nebitni.

- Pristajanje na nove okolnosti, ali uz časnu ostavku na kulturu

Podrazumijeva davanje otkaza na mjesto intendant- a ili ravnatelja ili barem na mjesto ravnatelja Drame u na- cionalnoj kući, kako bi se u miru glumilo u popularnoj televizijskoj sapunici.

Na žalost, još se nije našlo kazalište koje bi se tren- du estradizacije suprotstavilo repertoarnim istraživa- njem na temu suvremenog društva, kazalište koje bi estradizaciju tretiralo kao fenomen koji zaslužuje umjet- ničko otvaranje problema na sceni.

Talenti, prva vrata levo

Nije, naravno, otkrivanje *mladih talenata* kod nas sasvim nova pojava. Jedan od najpopularnijih časopisa sedamdesetih imao je čuvenu rubriku *Talenti, prva vra- ta levo*, ali ta je rubrika, zajedno s njezinim protagonis- tima, bila tretirana redikulozno. Prve ozbiljne korake na hrvatskoj kulturnoj sceni estrada je napravila još sredi- nom devedesetih kad je tadašnja ministrica kulture Ve- sna Girardi Jurkić pred zagrebačkim Hrvatskim narod- nim kazalištem dočekala izvjesnu Tajči, zahvalila joj za sve što je napravila za nacionalnu kulturu u svijetu i po crvenom je tepihu sproveda u zgradu i na scenu gdje je spomenuta igrala u gostujućem mjuziklu – opet iz riječ- kog, u toj fazi *državotvornog HNK-a – Kiss me, Kate*.

No estrada je u ovih deset godina bitno napredo- vala. Danas su rubrike bliske nekadašnjoj *Talenti, prva vrata levo* i njihovi sudionici nacionalni idoli sa zajamče-

nim mjestom zvijezde i s glavnom ulogom na nacional- noj pozornici. Trend ne samo da ne pokazuje znakove posustajanja nego tek hvata zamah pa je barunica Ca- stelli samo vrh ledenog brijega. Pitanje je dana kad će neki od talenata, recimo pobjednik ili pobjednica *Big Brother showa*, umjesto na *prva vrata levo* ući na vrata nacionalnog teatra po crvenom tepihu, kako bi debitirao kao Hamlet, Ofelija ili u kakvoj sličnoj ulozi klasičnog re- pertoara za koje je nekad trebalo imati akademije, isku- stvo u teatru i nešto kazališnog znanja. Warholovih *pet minuta slave* u suvremenom kazalištu u Hrvatskoj dobi- va sasvim neočekivane konotacije.

Proces medijske marginalizacije kazališta odvija se paralelno s njegovom estradizacijom i te su dvije pojave snažno povezane. No, nije ovakva situacija nešto nad čime bismo trebali ostati konsternirani i vapiti za *pra- vim vrijednostima* – nisu *vrijednosti* komunističke ili na- cionalne društvene faze primjer za ugledanje – ona je

Živimo vremena u kojima razne Bingo djevojke i hostese, sve te zvučne Cu- cek-Mucek-Šupek-Pupek lutkice, kraj- nje plitkih talenata, ali dubokih dekol- tea, postaju nove medijske zvijezde, o čijem privatnom životu, a i o *talenti- ma*, sve saznamo iz naslova poput “Ne treba mi muškarac da bih postigla orgazam”.

jednostavno posljedica bezglavog bacanja u krilo kapi- talizma i konzumističkog društva, nakon godina socija- lističkih i ratnih odricanja. Ostaje nam, na žalost, jedino prihvatiti situaciju takvom kakva jest – jer nije bitno ra- zličita od onoga što se događa u ostatku *razvijenog svi- jeta* – i nositi se s posljedicama. Sve dok se jednog da- na kazališna organizacija u Hrvatskoj ne preustroji u sustav moderniji od austrougarskog, koji će onda u sebi sadržavati mehanizme obrane od najezde novih medij- skih *zvijezda* za jednokratnu uporabu, kako je to slučaj sa subvencioniranim kazalištima razvijenog kapitalizma.

Stisnimo, dakle, zube, dok se kazalište ne izbori za društveni okvir i organizacijski model u kojem će biti u stanju naći svoje mjesto na estradnoj *cesti* pokrivenoj žutilom medija, kojom danas svi zajedno veselo korača- mo na putu u potrošački Oz.

I budimo spremni na dugo čekanje...